

Oostenrijk, toen en nu

In de voetstappen van Kurt Hielscher (1881-1948)

Aan de hand van een bijna honderd jaar oud fotoboek reist Casper Molenaar in de voetstappen van de Duitse fotograaf Kurt Hielscher (1881-1948) door Oostenrijk.

Casper zoekt de plekken op waar de foto's zijn gemaakt en fotografeert ze dan opnieuw.

BEELD: KURT HIELSCHER EN CASPER MOLENAAR

Kurt Hielschers grote passie voor wandelen en reizen brachten hem al op jonge leeftijd tot in de verre uithoeken van Europa. In de zomer van 1914 kwam hij door toedoen van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in Spanje vast te zitten. Hij besloot er het beste van te maken en trok met zijn camera door het hele land, te voet. Gaandeweg kreeg hij steeds meer bekendheid door lezingen te verzorgen en een tentoonstelling van zijn foto's samen te stellen. Na de oorlog publiceerde hij de foto's in een boek: *Das Unbekannte Spanien* (1921). Een nieuw genre was geboren: het fotoreisboek. In een specifiek format met op elke pagina één foto met een korte beschrijving in vijf talen en afgedrukt in koperdiepdruk. Kurt Hielscher werd uitgenodigd door Europese machthebbers om een soortgelijk fotoboek van hun land

te maken. Zo ontstond een hele reeks aan landenfoto boeken, waaronder een over Oostenrijk dat in 1928 verscheen. Honderdduizenden exemplaren werden van zijn fotoboeken verkocht. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ging veel van zijn werk en al zijn negatieven verloren. Daarna raakte Kurt Hielscher min of meer in vergetelheid.

Ontdekking

Ruim twintig jaar geleden stuitte ik per toeval op het Joegoslaviëboek van Kurt Hielscher uit 1926 in *De Slegte* in Amsterdam. Ik studeerde Oost-Europese Studies met een focus op de landen van het voormalig Joegoslavië. Ik opende het boek en was direct verkocht. Wat een prachtige foto's! Afgedrukt in koperdiepdruk kregen ze een mooie sepia-achtige glans. Het leek wel 3D en het gaf mij een bijzonder authentiek en nostalgisch gevoel. Sommige foto's nodigden uit om de landen

Kurt Hielscher (1881-1948)

Casper Molenaar met Kurt Hielschers fotoalbum van Oostenrijk uit 1928 bij de Kalvarienbergkapelle in Graz.

van het voormalig Joegoslavië verder te gaan ontdekken. Ik zag de foto's en dacht telkens: hier moet ik naar toe! Het boek kostte 30 euro en ik herinner me de twijfel: ik was nog student en vond het een behoorlijk bedrag voor een tweedehands boek. Kim, mijn geliefde, gaf het mij als verjaardagscadeau onder de voorwaarde dat ik er dan ook wat mee zou gaan doen. Maar wat? Dat was meteen wel duidelijk: op zoek gaan naar de plaatsen waar Hielschers foto's zijn gemaakt en ze opnieuw fotograferen. Misschien zou het de impact van de oorlogen in de jaren negentig laten zien? Misschien juist niet, maar het leek mij sowieso interessant en leuk om te doen. Met Kurt Hielschers fotoboek in de hand als reisgids werd een eerste reeks plaatsen in steden als Šibenik, Split, Trogir, Mostar en Sarajevo opgezocht en opnieuw gefotografeerd. Toen nog analoog en in zwart-wit. Telkens

voelde het bijzonder de oude foto van Kurt Hielscher 'in te lopen' en later thuis het resultaat te zien. Zo voelde, door het boek heen bladerend, zijn boek steeds meer mijn boek. Door het krijgen van een gezin belandde het boek echter ruim tien jaar in de kast totdat ik een Facebookbericht zag met de foto's uit het boek van Kurt Hielscher. De post was duizenden keren gelikt en er stonden honderden reacties onder. Maar een beperkt aantal van de foto's in het boek bleken op internet te vinden en ik vond dat ik de foto's moest gaan delen. Een week later bracht ik mijn Facebookpagina over het Joegoslavië-album in de lucht, waarop ik de eerder gemaakte toen-en-nu-foto's van vooral Kroatië en Bosnië en Herzegovina ging delen. Ook ging ik opnieuw op reis naar Kroatië, Slovenië, Kosovo en Macedonië om andere plaatsen in het boek op te zoeken en Kurt Hielschers foto's na te fotograferen.

In de tuin van Schloss Mirabell, Salzburg, 1928 en 2024

Kuchl, 1928 en 2023

NAFOTOGRAFEREN HEEFT IETS MAGISCH. IN HET HEDEN VOEL JE HET VERLEDEN MET DE OUDE FOTO IN JE HAND EN MET EEN BEETJE VERDIEPEN OOK **WAT ER IN DE TUSSENTIJD IS GEBEURD.**

Nafotograferen

In de loop van de jaren raakte ik meer geïnteresseerd in Kurt Hielscher zelf. Ik legde contact met zijn kleinzoon in de VS, die mij meer vertelde over zijn achtergrond. Ik benaderde anderen die zich met Kurt Hielscher bezighielden, waarvan sommige zijn foto's ook nafotografeerden. Ook kocht ik een tweetal andere boeken waaronder zijn eerste, die van Spanje. In de lente van 2019 bezocht ik daarom de Alhambra de Granada. Meer dan twintig foto's kon ik hier nafotograferen. Het was een uitprobeersel, maar ik ging helemaal los en kreeg nu echt de smaak te pakken.

Nafotograferen heeft iets magisch. In het heden voel je het verleden met de oude foto in je hand en met een beetje verdiepen ook wat er in de tussentijd is gebeurd. Het ritme van de voorbereiding ... Waar zou dit zijn? Hoe zou het er nu uit zien? En er daadwerkelijk naartoe gaan, thuis de resultaten bekijken, de foto's met elkaar in lijn brengen, de historie en achtergrond uitzoeken, delen en reacties ontvangen: het werd bijna verslavend. Ook de andere boeken van Kurt Hielscher waaronder Österreich, Landschaft und Baukunst uit 1928 kon ik aan-

schaffen. Er werd een start gemaakt met een nieuwe Facebookpagina én een website.

Oostenrijk

Met Oostenrijk was ik vooral bekend door er als kind met mijn ouders te skiën, maar de 304 foto's in het boek nodigten vooral uit om het hele land te verkennen. Kurt Hielscher opent zijn boek met een tiental schitterende foto's van Salzburg. Op weg naar de Balkan reed ik al tientallen keren de stad voorbij, maar afgelopen zomer was het zo ver. Ik begon aan de overzijde van de rivier bij het betoverende en goed onderhouden Schloss Mirabell. Hier bleek niet veel veranderd. Een eerste onweersbui kon de pret niet drukken en trakteerde mij op een mooie regenboog. Vervolgens ging het via de Marko-Feingold-Steg, de loopbrug over de rivier de Salzach, naar het oude centrum. Zes van Hielschers tien foto's heb ik er na kunnen fotograferen. Voor de overige kom ik graag nog eens terug.

Vanuit Slovenië op weg richting huis was er nog de behoefte aan iets moois in de natuur. Het werd de Gollinger Waterval, maar ik had mijn zinnen ook gezet op het nabijgelegen Golling an der Salzach en vooral Kuchl. Hier was mijn oog in het

Pasterze gletsjer en Großglockner, 2023.

boek van Kurt Hielscher blijven hangen op een prachtige foto van het plaatsje met het plein en de bergen op de achtergrond. Ik was zo benieuwd hoe het er tegenwoordig uit zou zien. Het plein bleek een weg, maar met de aankondiging van het Seefest, de auto's en een verdieping extra op vrijwel ieder huis werd het huidige tijdsbeeld ingekleurd. Er wordt mij wel eens gevraagd, waarom ik de nieuwe foto niet ook in zwart-wit maak. In kleur wordt het contrast met de oude foto volgens mij versterkt. Als er niet heel veel veranderd blijkt te zijn, wordt de vergelijking met twee zwart-wit foto's naast elkaar snel saai. Met kleur bevredig ik ook in ieder geval mijn eigen beeldingskracht en nieuwsgierigheid naar hoe de plek op de oude zwart-wit foto er in het echt uit zou moeten hebben gezien. Kortom, kleur voorziet in informatie die op de oude foto ontbreekt.

Großglockner

Met een schrikbarend verschil werd ik geconfronteerd toen ik over de beroemde de Großglockner-Hochalptrasse reed. Bij aankomst bleek de Pasterze-gletsjer zo goed als verdwenen. Ik was totaal geschokt. Zo confronterend had ik de gevolgen van klimaatverandering met eigen ogen nog niet eerder gezien. Ik heb geen verheven missie met dit fotoproject maar probeer vooral goed te registreren hoe de plekken er nu uitzien en plezier te beleven aan mijn eigen reis. Maar om klimaatverandering kun je in de Alpen niet heen. De combinatie van camperplaats én Kurt Hielscher-foto bepaalt vaak onderweg waar er gestopt wordt. Zo belandde ik ook in Gmünd in Karinthië. Met zijn kasteel en een supergezellige markt, is de stad erg fotogeniek en gastvrij. Bij binnenkomst door de Pankratius Tor, of de

Südtor, had ik een goed gesprek met de bewoner van een tegenoverliggend, imposant huis. Hij wist mij te vertellen dat een oude dame momenteel in de woning boven de poort woont en dat zij er een verdieping op had laten zetten. Aan de andere kant van de dertiende eeuwse poort zag ik een traplift naar de deur van de woning op de eerste etage gaan, waarmee de vraag hoe ze dan binnenkomt, meteen werd beantwoord.

Graz

Kwamen Salzburg, Kuchl en Gmünd min of meer spontaan op mijn pad, naar Graz had ik lang uitgekeken en mijn bezoek goed voorbereid. Althans, dat dacht ik. Ik werd opgeslokt door het indrukwekkende Landhaushof, waarvan Kurt Hielscher een tweetal foto's had opgenomen in zijn boek. Daarna ging het via de Hauptplatz, met de funicu-

Pasterze gletsjer en Großglockner, 1928.

Pankratius Tor, Gmünd, 1928 en 2023

Uitzicht op Graz, 1928 en 2024

**IN KLEUR WORDT HET
CONTRAST MET HET
VERLEDEN VERSTERKT -
ALS IK OOK IN ZWART-WIT ZOU
FOTOGRAFEREN, ZOU
HET DENK IK SAAI WORDEN**

Uhrturm in Graz, 1928 en 2024

laire omhoog naar de Schloßberg om dé blikvanger van Graz, de Uhrturm, vast te leggen, en natuurlijk het uitzicht op de stad.

Vanaf de Schlossberg zie je tegenwoordig de ‘Friendly Alien’, het gebouw aan de rechterkant met de bollen op het dak. Het museum voor moderne kunst, het Kunsthhaus, staat er pas sinds 2003, toen Graz Culturele Hoofdstad van Europa was. Op de voorgrond valt het Kastner en Öhler Kaufhaus op, een enorm warenhuis en het oudste van heel Oostenrijk-Hongarije, daterend uit 1894. In 1945 werd het warenhuis bij een bomaanslag gedeeltelijk verwoest. In de loop der jaren is het verschillende keren gerenoveerd. In 2010 werden oude gewelven uit 1629 gesloopt met als gevolg dat Graz bijna haar werelderfgoedstatus heeft verloren.

Hallstatt

Een ander hoogtepunt in Oostenrijk is natuurlijk het wereldberoemde Hallstatt. Hier kwam ik erachter alsof het lijkt dat de tijd heeft stilgestaan. Met de camper streek ik neer aan de overzijde van de Hallstätter See. Ik kon het beroemde stadje in de verte al zien liggen. Met de kano was ik al tot halverwege het meer gekomen en ’s avonds staarde ik naar de flikkerende lichtjes. De volgende ochtend was het eindelijk zo ver. Door de drukte heen – en ik denk dat het die ochtend nog wel meeviel –

Hallstatt in 1928 en 2024

genoot ik volop. Wat een leuk en mooi plaatsje is Hallstatt, met al die houten of beschilderde huizen en met bloemen versierde balkonnetjes! Om de paar meter word je getrakteerd op een ander pittoresk hoekje, en altijd is daar het uitzicht op het meer. Nu begrijp ik wel waarom mensen van heinde en verre hiernaartoe komen. Veel is hier ook niet veranderd. De veerpont is vernieuwd en hier en daar een boothuisje en als je goed kijkt is ook het Heritage Hotel Hallstatt veranderd, het gebouw rechts van de kerk.

Nu kijk ik er naar uit om al die andere bekende en minder bekende plekken in Oostenrijk te ontdekken aan de hand van Kurt Hielschers fotoboek.

Graag zou ik met mijn oudste zoon nog de top van de Kleinglockner beklimmen, een neventop van de Großglockner om van daaruit de hoofdtop vast te leggen. Vanaf precies die plek maakte Kurt Hielscher een schitterende foto van Oostenrijks hoogste berg. Kurt Hielscher was destijds zelf 47, dus op zich zou het nog moeten kunnen. Teruggaan naar Graz en Salzburg voor de resterende foto's, maar vooral ook Innsbruck staan hoog op mijn lijstje, evenals uiteraard Wenen. Ik ben dus nog lang niet klaar.

Meer over het Hielscher-fotoproject:
facebook.com/inthefootstepsofKurtHielscher
inthefootstepsofKurtHielscher.com

